

Tematické okruhy z českého jazyka k součásti státní závěrečné zkoušky
dvouletého navazujícího magisterského studia platné od 1. října 2019

*** staré***

A – DIDAKTIKA ČESKÉHO JAZYKA

(doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D., Mgr. Stanislav Štěpáník, Ph.D.)

Pozn. U otázek obsahujících zadání „Modelové didaktické situace“ lze využít didaktických situací vytvořených v rámci předmětu Didaktika českého jazyka I–III.

1. Didaktika českého jazyka jako vědecká disciplína; vývoj od r. 1848, představitelé, současná situace.
2. Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura na ZŠ a na SŠ, jeho složky; postavení mezi jednotlivými vzdělávacími oblastmi na ZŠ a SŠ.
3. Cíle vyučování českého jazyka na ZŠ a SŠ, očekávané výstupy, problematika testování. Poměr mluvnického a nemluvnického vyučování z diachronního a synchronního hlediska.
4. Komunikační kompetence – vymezení, charakteristika. Vztah k pojmu jazyková kultura. Modelové didaktické situace.
5. Mezipředmětové vztahy, průřezová témata – uplatnění ve výuce českého jazyka. Mediální výchova. Modelové didaktické situace.
6. Současná koncepce vzdělávacího oboru ČJL. Kurikulární materiály, normativní rámce, hlavní zásady.
7. Učebnice českého jazyka pro ZŠ – charakteristika podle jednotlivých jazykových plánů (výběr jedné učebnicové řady). Pojetí učiva, koncepce učebnic a jejich hodnocení ve vztahu k RVP.
8. Učebnice českého jazyka pro SŠ – charakteristika podle jednotlivých jazykových plánů (výběr jedné učebnicové řady). Pojetí učiva, koncepce učebnic a jejich hodnocení ve vztahu k RVP.
9. Didaktické zásady ve vyučování českému jazyku. Poznávací a pojmotvorné procesy žáka při jazykové výuce.
10. Motivace a aktivizace v českém jazyce. ICT ve výuce češtiny. Modelové didaktické situace.
11. Hodnocení a klasifikace v českém jazyce, práce s chybou, autoevaluace. Problematika maturitní zkoušky z českého jazyka.

12. Pravopis. Tradiční a inovativní postupy výuky, postavení a funkce pravopisu na jednotlivých stupních vzdělávací soustavy, vztah k hláskosloví. Modelové didaktické situace.
13. Gramatika a lexikologie, jejich postavení a funkce. Miskoncepty slovtvorného učiva. Vyučovací metody a organizační formy práce. Modelové didaktické situace.
14. Funkční gramotnost, její rozvíjení. Vyučovací metody a organizační formy práce. Modelové didaktické situace.
15. Slohová výchova. Charakteristika jejího pojetí na ZŠ a na SŠ. Vyučovací metody a organizační formy práce. Modelové didaktické situace.
16. Klasifikace vyučovacích metod, posouzení jejich vhodnosti při výuce konkrétních vyučovacích obsahů a při rozvíjení konkrétních komunikačních dovedností.
17. Mluvený projev a rozvoj komunikačních dovedností. Komunikační strategie, rétorika.
18. Typy cvičení v českém jazyce, komplexní jazykové rozbor – charakteristika, využití. Modelové didaktické situace.
19. Kritické čtení a psaní, kritické myšlení – charakteristika, místo ve vyučování mluvníci na ZŠ a SŠ. Modelové didaktické situace.
20. Hlavní diskusní témata současné didaktiky, časopisy, oborové komunikační platformy. Hlavní výzkumná témata didaktiky českého jazyka v posledních pěti letech.

B PRAGMATIKA (Pragmalingvistika)

(doc. PhDr. Milada Hirschová, DSc.)

21. Lingvistická pragmatika, její rozsah a hranice; vztah pragmatiky a sémantiky, pragmatiky a gramatiky.
22. Reference a deixis; reference jako řečové jednání.
23. Deixis situační (prostorová, časová, personální + sociální), deixis textová.
24. Presupozice (sémantická, pragmatická); kooperační princip, implikatury.
25. Řečové jednání (teorie mluvnických aktů; lokuce; ilokuce; perlokuce; performativnost).
26. Klasifikace komunikačních funkcí výpovědi.
27. Řečové jednání přímé a nepřímé, zdvořilostní princip, zdvořilost ve smyslu pragmalingvistickém.
28. Nezdvořilost vs. drzost, ironie, nekooperativnost.
29. Řečová etiketa; dialog osobní, d. předmětný/institucionální, d. fatický. Asertivní komunikace.
30. Využití pragmalingvistických poznatků v pedagogické komunikaci.

C. FONETIKA A FONOLOGIE

(PhDr. Jana Vlčková, Ph.D., PhDr. Pavel Sojka, Ph.D., doc. PhDr. Eva Hájková, CSc.)

31. Spisovná výslovnost češtiny. Možnost aplikace různých způsobů výkladu (např. induktivního a deduktivního postupu) s argumentací jejich vhodnosti.
32. Možnosti a způsoby práce se zvukovými prostředky souvislé řeči ve vyučování českého jazyka.
33. Klasifikace hlásek. Rozdíly lingvistického a didaktického pojetí, důvody rozdílného přístupu.
34. Výběr zvukových jednotek suprasegmentální roviny nezbytných pro zprostředkování žákům na ZŠ a SŠ (včetně zdůvodnění a naznačení způsobu práce ve vyučování).
35. Možnosti a limity zařazení tématu morfonologické alternace v češtině do práce na ZŠ.
36. Výběr jazykového materiálu pro výklad principů českého pravopisu, popř. konfrontace rozdílného postupu pro žáka ZŠ a SŠ.
37. Zobecnění možností (včetně konkrétních příkladů) využití zvukové stránky regionální mluvy v hodinách českého jazyka na ZŠ a SŠ.
38. Učivo o jazykové kultuře a potřebě kultivovanosti řečového projevu. Jeho obsahový základ v disciplínách studujících zvukovou stránku češtiny.

D. MORFOLOGIE

(doc. PhDr. Eva Hájková, CSc., PhDr. Olga Palkosková, Ph.D., doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D., PhDr. Pavel Sojka, Ph.D.)

39. Práce s chybou v tématu gramatické kategorie jmenné ve srovnání na ZŠ a SŠ.
40. Funkční a formální tvarosloví. Vysvětlete rozdíl na příkladu substantiv.
41. Různé druhy adjektiv a jejich využití při tvorbě komunikátů.
42. Role zájmen při výstavbě textu z hlediska rozvoje komunikační kompetence žáků/studentů.
43. Školní pojetí numerálií a jeho vztah k pojmu „výraz číselného významu“.
44. Lingvistické a didaktické pojetí slovesa.
45. Tvarová soustava českého slovesa jako problém didaktický. Práce s chybou.
46. Školní pojetí komplexní charakteristiky slovního druhu. Vyjadřování gramatických i významových funkcí.
47. Příslowce jako základní slovní druh a konfrontace tohoto pojetí se školní klasifikací slovních druhů. (Důvod příslušnosti adverbii k základním slovním druhům a konfrontace lingvistické teorie a školní klasifikace slovních druhů.)

48. Neohebné slovní druhy a jejich pojetí v učivu ZŠ a SŠ. Využití různých typů cvičení s ohledem na Bloomovu taxonomii.

E LEXIKOLOGIE A SLOVOTVORBA

(PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.)

49. Lexikologie a její subdisciplíny. Lexikální rovina jazyka. Základní lexikologické termíny na základní škole. Příklady motivačních faktorů a evokace.
50. Onomaziologické kategorie. Onomaziologická báze a onomaziologický příznak. Slovtvorba – rozdíl v pojetí na základní a střední škole.
51. Derivace. Problematika slovtvorné motivace. Odvozování ve výuce na základní škole, vztah k pravopisu. Využití kreativity žáků.
52. Kompozice. Problematika afixoidů. Pravopisné a stylistické aspekty problematiky.
53. Paradigmatické vztahy mezi významy lexikálních jednotek. Možnosti jejich využití pro rozvoj stylizačních dovedností a rozšiřování slovní zásoby.
54. Metafora, metonymie a synekdocha. Pojetí tohoto učiva na ZŠ a SŠ, přesahy do výuky literatury.
55. Rozvrstvení slovní zásoby. Porovnání induktivního a deduktivního přístupu k pojetí učiva, jejich výhody a nevýhody. Využití tohoto učiva ve stylistice.
56. Frazeologie jako lingvistická disciplína. Podstata a druhy frazémů, jejich využití ve výuce.
57. Lexikografie, typy slovníků. Práce se slovníky na základní a střední škole. Příklady motivační fáze vyučovací hodiny.
58. Hlavní představitelé české lexikologie. Základní lexikologická díla; jejich využití při výuce na střední škole.
59. Znaková podstata lexikální jednotky. Mezipředmětové přesahy v jazykové výuce na SŠ.

F SYNTAX

(PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D., doc. PhDr. Milada Hirschová, DSc.)

60. Základní syntaktická jednotka. Rozdíly ve vymezení větných členů na základní a střední škole a ve vědecké syntaxi, valenční a nevalenční syntax.
61. Syntaktické vztahy a prostředky jejich vyjadřování. Úskalí osvojování tohoto učiva na základní a střední škole.
62. Predikát, jeho pojetí ve valenční a nevalenční syntaxi. Druhy predikátu a jeho vlastnosti. Modifikovaná větná struktura. Učivo o přísudku jako konstitutivním větném členu, propojení se stylistikou.

63. Objekt a adverbialní určení ve valenční a nevalenční syntaxi, možnosti vyjadřování. Jejich pojetí jako didaktického materiálu.
64. Subjekt ve valenční a nevalenční syntaxi. Problémové jevy v tomto učivu, vztah k termínu základní skladební dvojice.
65. Transformovaná větná struktura. Rozlišení pasíva a verbonominálního predikátu. Valenční syntax – přínosy a limity ve výuce.
66. Modifikace syntaktických konstrukcí. Jejich využití pro rozvoj komunikačních a slohových dovedností.
67. Věta a výpověď. Komunikační funkce výpovědi, modalita. Využití vhodných druhů cvičení pro rozvoj pragmatických aspektů řečové komunikace.
68. Slovosled a větosled, aktuální členění výpovědi jako nástroj rozvoje stylizačních dovedností.
69. Intence predikátoru a jeho participanty. Sémantické pojetí větné skladby, zejména na SŠ.
70. Různé typy syntaktického popisu. Základní představitelé syntaxe a syntaktické příručky. Projekce syntaktických teorií do školních učebnic.
71. Souvětí v závislostní nevalenční a valenční syntaxi. Složitě souvětí, jeho analýza. Stavba souvětí jako nástroj rozvoje stylizačních dovedností.

G. Stylistika

(PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D., PhDr. Radka Holanová, Ph.D.)

72. Slohová výchova v rámci koncepce výchovy komunikační a její teoretický základ.
73. Úskalí didaktické aplikace rozdílných stylistických koncepcí vycházejících z odlišných teorií funkčních stylů. Návrh(y) vhodných didaktických řešení této problematiky.
74. Vztah poznatkové a dovednostní složky v rámci tématu diferenciacce a stratifikace národního jazyka v učivu na ZŠ a SŠ. Výběr vhodných textů pro jeho analýzu.
75. Možnosti využití tématu slohotvorní činitelé při přípravě slohových prací na ZŠ a SŠ.
76. Akceptabilita, koheze a koherence při tvorbě komunikátu. Práce s konceptem.
77. Slohová charakteristika výrazových prostředků. Uplatnění při tvorbě slohových útvarů vyučovaných na ZŠ a SŠ.
78. Obsahové a terminologické rozlišování slohových útvarů, slohových postupů a funkčních stylů ve výuce.
79. Rozdíly v horizontálním a vertikálním členění textu u odborných a uměleckých komunikátů. Vhodnost a nevhodnost využití konkrétních textů z hlediska popisu tohoto jevu.

80. Žánrové rozpětí publicistického stylu a možnosti využití některých publicistických komunikátů z hlediska mediální výchovy.
81. Rozdíly v prezentaci lexikálních a syntaktických prostředků v odborných a administrativních komunikátech. Problematika žákovské tvorby komunikátů tohoto typu.
82. Charakteristika mluvených komunikátů a nejčastější nedostatky při jejich realizaci v rámci prostě sdělovacího stylu ve srovnání s obdobnými písemnými komunikáty. Volba vhodných řečových cvičení, hodnocení ústních projevů.
83. Shody a rozdíly ve srovnání koncepce slohové výuky na ZŠ a SŠ. Význam písemných slohových prací a problematika jejich hodnocení.
84. Jazykový úzus, norma a kodifikace, možnosti didaktického vyústění problematiky, praktická realizace ve výuce.

H – ZÁKLADY SLAVISTIKY A STAROSLOVĚNŠTINA

(PhDr. Olga Palkosková, Ph.D.)

85. Tendence k progresivní sonoritě slabik a k palatalizaci, jejich důsledky. Zpracování tohoto učiva v kurikulu středních škol. Projevy v současném jazyce, jejich projekce do učiva základní školy.
86. Jevy charakterizující nářeční štěpení praslovanštiny a vydělení rané češtiny. Relikty nářečního štěpení praslovanštiny ve slovanských jazycích, zejména v češtině. Klasifikace slovanských jazyků v učivu základní a střední školy.
87. Jmenné tvary slovesné a jejich vývoj do současné češtiny. Soustava slovesných časů a porovnání se systémem novočeským.
88. Morfologický systém staroslověnštiny v oblasti jmen, gramatické kategorie. Práce s historickými prameny v hodinách českého jazyka, motivace.
89. Morfologický systém sloves ve staroslověnštině. Porovnání se systémem novočeským.
90. Míse Konstantina a Metoděje – důvody, průběh, důsledky, odraz v pramenech. Cyrilometodějská míse v kurikulu základní a střední školy, mezipředmětové přesahy, možnosti formativního působení.
91. Původ písma u Slovanů – teorie, řeč pramenů. Obecné poznatky o vývoji jazyka na základní a střední škole.
92. Původ staroslověnštiny a její redakce. Staroslověnština české redakce, stsl. písemnictví v Čechách. Výběr konkrétních ukázek pro výuku, mezipředmětové přesahy, možnosti formativního působení.

I– HISTORICKÁ MLUVNICE ČEŠTINY

(doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D., PhDr. Olga Palkosková, Ph.D.)

93. Vývoj českého samohláskového systému. Relikty historických samohláskových změn v současném jazykovém systému. Tematické oblasti učiva, v němž se zobrazují.
94. Vývoj českého souhláskového systému. Relikty souhláskových změn v současném jazykovém systému a jejich zakotvení v kurikulu ZŠ.
95. Skloňování: pád, číslo a rod. Pozůstatky vyhynulých gramatických kategorií v současném jazyce. Historická podmíněnost klasifikace adjektiv. Didaktické zpracování tohoto učiva na ZŠ se zaměřením na problematické jevy.
96. Deklinační typy kmenového systému, které daly vznik dnešní skupině substantiv mužského rodu. Vývoj maskulin, kolísání maskulin a jeho místo ve výuce morfologie.
97. Deklinační typy kmenového systému, které daly vznik dnešní skupině substantiv ženského rodu. Vývoj feminin, kolísání feminin a jeho místo ve výuce morfologie.
98. Deklinační typy kmenového systému, které daly vznik dnešní skupině substantiv středního rodu. Vývoj neuter, kolísání neuter a jeho místo ve výuce morfologie.
99. Staročeské konjugační typy (slovesné třídy a vzory) a jejich vývoj. Přechody sloves mezi třídami, didaktické řešení problematiky.
100. Systém slovesných časů ve staré češtině. Pozůstatky vyhynulých časů v dnešní češtině (aorist), postavení příslušného učiva v kurikulu ZŠ a SŠ, didaktické řešení problematiky.
101. Základy syntaxe z vývojového hlediska. Motivační příklady ve výuce na SŠ dle vlastního výběru studenta.
102. Vývoj českého spisovného jazyka. Výběr klíčových momentů pro výuku této problematiky na základní škole ve srovnání se školou střední.